

Sindre Bangstad

Stuart Hall som kritisk teoretiker

The university is a critical institution, or it is nothing.

Stuart Hall

Stuart Hall – liv og bakgrunn

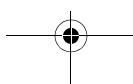
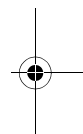
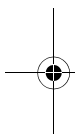
Stuart Hall (1932–2014) var blant de sentrale postkoloniale teoretikerne og kritikerne i perioden fra 1950-tallet og frem til sin død. I denne artikkelen vil jeg særlig ta for meg Halls bidrag til kritisk teori.

Hall vokste opp i en øvre middelklassefamilie i Kingston, Jamaica, og kom til Storbritannia og Universitetet i Oxford på et Rhodes-stipend tidlig på 1950-tallet. Her skrev han sin doktorgrad i engelsk litteratur. I Oxford ble han etter hvert ikke bare del av et britisk-karibisk intellektuelt diasporamiljø, som inkluderte historikeren CLR James og forfatteren George Lamming, men også del av den profilerte og marxistisk-inspirerte kretsen rundt *Universities and Left Review* (ULR, det senere *New Left Review*).

Hall regnes som en av grunnleggerne av kulturstudier eller «cultural studies», og var direktør for Centre for Contemporary Cultural Studies (CCS) ved Universitetet i Birmingham i den mest innflytelsesrike perioden for «cultural studies» på 1970-tallet. Her tok han bl.a. til orde for at populærkultur måtte vies den samme vitenskapelige interessen som høykulturelle uttrykk.

Hall var ingen utpreget systematisk tenker. Han etterlot seg et vell av antologier (gjerne redigert sammen med andre), bokkapitler og tidsskriftsartikler, men bare én egen vitenskapelig monografi.¹ De fleste av arbeidene hans var skrevet som en respons på konkrete hendelser innen samfunnsliv og politikk,

¹ Det dreier seg om Stuart Hall, *The Hard Road to Renewal. Thatcherism and the Crisis of the Left*. London: Verso 1988.

STUART HALL SOM KRITISK TEORETIKER

og det akademiske essayet var hans foretrukne sjanger. Hall var utpreget dialogisk i måten å tenke og å uttrykke seg på.

Det har alt lenge foreligget en omfattende sekundærlitteratur om Halls liv og tenkning.² Etter hans død i 2014 har mange av hans etterlatte tekster blitt publisert, noe som har bidratt til økt oppmerksomhet om forfatterskapet.

Hall kombinerte sitt virke som forsker med en radikal aktivisme særlig knyttet til spørsmål som rasisme og anti-imperialisme, men også kjernefysisk nedrustning og nyliberalisme. Han var en profilert offentlig intellektuell som blant annet hadde ansvaret for det populære TV-programmet *It Ain't Half Racist, Mum* i 1979 og TV-serien *Redemption Song*, som tok for seg ulike aspekter ved Karibiens historie.

Hall var i mange år en sentral bidragsyter til tidsskriftet *Marxism Today*, og blant grunnleggerne av tidsskriftet *Soundings. Journal of Politics and Culture*.

Han var også involvert i et langvarig arbeid for å skape plattformer for en fremvoksende generasjon av svarte britiske kunstnere og intellektuelle gjennom bevegelser som *Black Arts Movement*. Blant mange som forsker på «rase» og rasisme, er Halls arbeider sentrale referanser. I Norge synes Halls arbeider først og fremst å ha hatt betydning for kultursosiologer og medievitere som arbeider innenfor disiplinen kulturstudier.

Hall hadde en splittet tilhørighet. I sin posthumt utgitte memoarbok skrevet sammen med Bill Schwarz skriver han med kritisk distanse om både Jamaica og Storbritannia og bruker karakteristikken «en familiær fremmed» [*a familiar stranger*] om seg selv.³ Han omfavnet ideen om den «diasporiske intellektuelle» og var langt mer delaktig i akademiske og politiske debatter i Storbritannia enn i Jamaica. Først i den senere fasen av Halls forfatterskap, på 1990- og 2000-tallet finner det sted en personlig og faglig forsoning med det karibiske, noe som ga opphav til en rekke essays om temaer som postkolonialitet, identitet, diaspora, kreolisering og hybriditet.

Kolonialismen var en formativ erfaring for Hall og andre jamaicanere av hans generasjon: «For min generasjon av jamaicanere var ikke 'kolonial' noe

² Viktige bidrag her er Paul Gilroy, Lawrence Grossberg og Angela McRobbie (red.), *Without Guarantees. In Honour of Stuart Hall*. London og New York: Verso 2000; og David Morley og Kuan Hsing-Chen (red.), *Stuart Hall. Critical Dialogues*. London og New York: Routledge 1996.

³ Se Stuart Hall (med Bill Schwarz), *Familiar Stranger. A Life Between Two Islands*. London: Allen Lane 2017.

SINDRE BANGSTAD

du valgte å være. Det var et attributt til ens væren, og formativ fordi den satte rammer rundt selve din tilværelse.»⁴ Samtidig legger han vekt på at det ligger et produktivt potensial i dette, i form av motstand mot «klasseulikheter, rasialiserte forskjeller, kulturell kolonisering og de daglige små ydmykelsene» som kolonialismen innebar.⁵

Hall legger i sine beskrivelser av sin barndom og oppvekst i Kingston stor vekt på hybriditet som et eksistensielt grunnvilkår, og trekker selv linjene fra dette til sin senere tenkning om identiteter. «Jeg forstod av dette at identiteter ikke er et sett med fikserte attributter, det indre selvets uforanderlige essens, men en prosess preget av posisjonering i kontinuerlig endring.»⁶ Hall skriver selv at «det karibiske har – for meg personlig – vært ‘bra å tenke med’. Min forståelse av verden var kreolisert fra starten av.»⁷ Han beskriver sitt liv i Storbritannia som et «livslangt forsøk på flukt».⁸ Hall uttalte at «vi var nødt til å dra, hvis vi ville bli skribenter, bli forfattere.»⁹ England var med andre ord «stedet som gjorde det mulig for ham å flykte fra begrensningene som lå i hans egen familys brutale nedsenkning i det koloniale prosjektet».¹⁰

Hall og marxismen

Selv om Hall i hele sitt modne intellektuelle liv kan sies å ha stått i en marxistisk tradisjon, og som kulturteoretiker særlig fra 1960-tallet og fremover var inspirert av arbeidene til Gramsci, var han blant annet på grunn av at den dogmatiske marxismen som han møtte i Storbritannia på 1950-tallet, en selverklært «uavhengig sosialist». «Jeg trådte inn i venstresidens politikk som en født revisjonist», bemerker Hall lakonisk om dette.¹¹ Hall var aldri medlem av det britiske kommunistpartiet, men frekventerte blant annet The Labour Club og The Socialist Club i sin tid som student ved Oxford.

⁴ Ibid., 21.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid., 16.

⁷ Ibid., 62.

⁸ Ibid., 60.

⁹ Sitert etter Grant Farred, «To Be And Not To Be», i *The South Atlantic Quarterly* 115 (4), 2016, 660.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Hall og Schwarz, *Familiar Stranger*, 240, 236.

Hvorfor lese Stuart Hall?

Halls relevans i vår tid skyldes særlig hans analyser av representasjon, rasisme, hybriditet, identitet, populærkultur, nyliberalisme og populisme. Han var blant de første som med stort klarsyn så hvilke epokegjørende endringer nyliberalismen innebar, ikke bare på det politiske og økonomiske området, men også på det samfunnsmessige og kulturelle området. I den senere tid, med fremveksten av ulike former for populisme i vestlige land, har mange også tatt interesse for hans banebrytende essay fra 1979, om det han betegnet som «autoritær populisme».¹²

Her vil jeg særlig ta sikte på å gi et innblikk i noen av de sentrale tekstene til Hall og å analysere hans bidrag til forståelsen av noen temaer som står særlig sentralt i forfatterskapet. Jeg har valgt å konsentrere meg om hans bidrag til politisk og politisk-filosofisk analyse, og går i liten grad inn på hans bidrag til felt som medieteorier, representasjon og semiotikk.

Hall og Gramsci

Hvis man skal fremheve én tenker som bidro til å forme Stuart Hall, er Gramsci et innlysende valg. Som flere har påpekt, kan Hall på et vis betraktes som en gramscianer *avant la lettre*, i den forstand at han tenkte som en gramscianer lenge før han selv leste Gramscis fengselsdagbøker.¹³ Hall bemerker selv at det alt i kretsen rundt Universities and Left Review (ULR) på 1950-tallet «eksisterte en idé om hegemoni, selv om selve begrepet var oss fremmed». «Ingen av oss hadde ennå lest et eneste ord av Gramsci», som han skriver.¹⁴

Halls interesse for Gramsci må sees i lys av det man kan karakterisere som en «kulturell vending» i marxistisk teori i det 20. århundret, som kan knyttes til tenkere som Georg Lukács, Walter Benjamin, Max Horkheimer, Theodor W. Adorno og Raymond Williams. Dette var alle tenkere som var opptatt av hvor-

¹² Essayet det er snakk om, er «The Great Moving Right Show», gjenopptrykt i *Selected Political Writings* i 2017. Det ble publisert for første gang i *Marxism Today*. Monografien *The Hard Road To Renewal. Thatcherism and the Crisis of the Left* utvikler og utdyper analysen herfra.

¹³ For dette poenget, se Sally Davison, David Featherstone og Bill Schwarz, «Introduction» i Stuart Hall, *Selected Political Writings*. Durham: Duke University Press 2017, 2.

¹⁴ Hall og Schwarz, *Familiar Stranger*, 247.

SINDRE BANGSTAD

dan kapitalismen reproduserte seg gjennom de nye massemediene og den fremvoksende kulturindustrien. Hall deler med disse en grunnleggende skepsis til mer deterministiske og materialistiske tilnærminger til Marx.

Perry Anderson sporer interessen for Gramsci i britiske venstreorienterte akademiske kretser i Halls samtid tilbake til en artikkel av marxisten Tom Nairn om det britiske arbeiderpartiet Labour i *New Left Review* i 1964,¹⁵ men hevder også at det store gjennombruddet for Gramscis tenkning om hegemoni på den akademiske venstresiden i Storbritannia kom i form av et bidrag av Raymond Williams i samme tidsskrift i 1973.¹⁶

Halls vending mot Gramsci må også sees i lys av at han selv ønsket å være en «organisk intellektuell» hvis teoretiske arbeider ble utarbeidet som forsøk på å forstå og bidra til virkelige politiske kamper i samtiden. Det er altså ikke abstrakte akademiske analyser for akademiske formål alene som interesserer Hall. Som Hall selv skriver i en artikkel fra 1986: «Gramsci brukte hele tiden ‘teori’ for det formål å kaste lys over konkrete historiske tilfeller eller politiske spørsmål; eller tenkte på store begreper ut fra hvordan disse kunne anvendes på konkrete og spesifikke situasjoner».¹⁷

Et hovedformål i Gramscis fengselsdagbøker, skrevet fra den italienske fascismens fengselsceller i perioden 1926 til 1936, var å analysere hvilke faktorer som hadde ledet frem til at fascismen, snarere enn kommunismen, hadde vunnet både folkelig oppslutning og politisk makt i mellomkrigstidens Italia. På samme måte er et hovedformål for Halls bruk av Gramsci å analysere de faktorene som hadde utløst det britiske sosialdemokratiets «organiske kriser» og den påfølgende fremveksten av thatcherismen.

Som en gramsciansk «organisk intellektuell» foretrakk da også Hall å beskrive seg selv som «lærer» snarere enn som «akademiker».¹⁸ Men dette må ikke forstås dithen at Hall anser Gramsci for å være en marxistisk teoretiker og

¹⁵ Det dreier seg om Tom Nairn, «The Nature of The Labour Party», i *New Left Review* I/27, 1964.

¹⁶ Jf. Perry Anderson, *The H-Word. The Peripeteia of Hegemony*. London og New York: Verso 2017, 90, 85. Williams artikkel er «Base and Superstructure in Marxist Theory», i *New Left Review* I/82, 1973.

¹⁷ Se Stuart Hall, «Gramsci's Relevance for the Study of Race and Ethnicity», i *Journal of Communication Inquiry* 10 (5), 1986.

¹⁸ Stuart Hall, i *Cultural Studies 1983. A Theoretical History*, redigert av Jennifer Darryl Slack og Lawrence Grossberg. Durham og London: Duke University Press 2016, 157.

STUART HALL SOM KRITISK TEORETIKER

intellektuell hvis analyser ikke kan anvendes utenfor den vestlige marxismens nedslagsfelt. I den nevnte artikkelen fra 1986 argumenterer han for at Perry Anderson og andre marxister som hevder at Gramscis analyser ikke lar seg anvende på ikke-europeiske samfunn, begår en «bokstavtro» feillesning.¹⁹

Hall og hegemonibegrepet hos Gramsci

Et svært sentralt begrep hos Gramsci er som kjent hegemonibegrepet. Begrepet er opprinnelig fra gresk og stammer fra verbet «å føre» eller «å lede». Gramsci er den første som bygger en systematisk teori rundt begrepet, og dette er en viktig del av Gramscis kritikk av reduksjonistiske former for marxisme som fremstiller det som om politiske og ideologiske utviklingstrekk i et gitt samfunn er direkte avledet fra økonomiske forhold. Gramsci fremhever at en analyse av hvordan kapitalismen har overlevd sine historiske kriser, må legge til grunn en langt mer kompleks og differensiert forståelse av samfunnets maktforhold. Økonomiske forhold bidrar til å skape et samfunnsmessig terreng som favoriserer spredningen av bestemte måter å tenke på og å håndtere bestemte saksforhold på. Men økonomiske forhold strukturerer politiske og ideologiske forhold bare i den forstand at de definerer «mulighetshorisontene».²⁰

Borgerskapets hegemoni er aldri absolutt. Dets hegemoni oppstår når dets interesser også evner å innlemme interessene til andre, underordnede grupper i samfunnet, og når disse sprer seg rundt i samfunnet og angir rammene som de konkrete sosiale kampene foregår innenfor. Som Hall formulerer det: «Når hegemoniet etableres som en form for politisk styre, involverer det ikke hele klasser, men dannelsen av en historisk blokk som utgjør de politiske, sosiale og økonomiske fundamentene for en periode av hegemoni.»²¹ Det er «underordningens arbeid snarere enn oppnåelsen av en total inkorporering», som Hall vektlegger som det sentrale ved Gramscis hegemoniforståelse.²²

Hegemoni innebærer følgelig dannelsen av en blokk, snarere enn av en klasse. Hegemoni oppnås først når denne blokken er i stand til å generalisere interessene og målsetningene til en bestemt gruppe, ved at disse får folkelig tilslutning. Sentralt i fremveksten av hegemoni er «organiske ideologier» eller

¹⁹ Hall, «Gramsci's Relevance for the Study of Race and Ethnicity», 8.

²⁰ Hall, i *Cultural Studies* 1983, 160.

²¹ Ibid., 169.

²² Ibid.

SINDRE BANGSTAD

den praktiske hverdagsbevisstheten til folk flest, det Gramsci kaller den «sunne fornuft» [*il senso comune*]. Denne «sunne fornuften» er på den ene siden et uttrykk for at en bestemt klasse i det minste midlertidig har maktet å generalisere sitt verdensbilde, og den «sunne fornuft» er noe som «som tas for gitt» eller også «det sted hvor samtalen begynner».²³

Ifølge Hall består et av Gramscis sentrale bidrag til marxistisk teori at han i motsetning til klassiske marxister gjør staten og statens rolle til et sentralt spørsmål. Staten er motsetningsfylt og ikke alltid uttrykk for enhetlige og/eller sammenfallende interesser. Staten er «punktet der herredømmet til en økonomisk klasse konverteres til politisk makt». Et sentralt anliggende for staten er å håndtere «den offentlige mening» i sivilsamfunnets sfære. Denne offentlige meningen kan staten aldri kontrollere eller direkte skape, men bare organisere.

For Gramsci og Hall er det et sentralt poeng at klasser skapes i relasjon til staten snarere enn å fremtre ferdig dannet for staten. Staten er med andre ord ikke homogen, men «krystalliseringen av maktrelasjoner og å forstå som 'et terreng for kamp'».²⁴ Hos Hall er noe av det sentrale ved Gramsci den åpningen for det Chantal Mouffe senere har karakterisert som «en radikal reformisme», en reformisme som altså ikke tar sikte på en grunnleggende samfunnsomveltning i form av revolusjon, men snarere en radikalisering av demokratiet innenfor rammene av allerede eksisterende liberale og demokratiske institusjoner.²⁵

Hall understreker at lengden og kompleksiteten i en «organisk krise» ifølge Gramsci ikke kan forutsies på en mekanisk måte: Enhver krise «utvikler seg over lengre historiske perioder og beveger seg mellom perioder av relativ 'stabilisering' og perioder med rask og omfattende endring».²⁶ Med utgangspunkt i dette kan det relativt trygt slås fast at den «organiske krisen» i det britiske sosialdemokratiet som Hall diagnostiserte som et vilkår for fremveksten av thatcherismen på 1970-tallet, på ingen måte tok slutt med Thatchers avgang som statsminister på 1990-tallet. Etter et kort intermesso mellom 1995 og 1998 der han stilte seg bemerkelsesverdig positiv til Tony Blair og «New Labour», konkluderte han etter hvert med at dette ikke dreide seg om annet enn å kle opp thatcherismens nyliberalisme i nye klær.

²³ Ibid., 171.

²⁴ Denne formuleringen er hentet fra Chantal Mouffe, *For a Left Populism*. New York & London: Verso 2018, 46.

²⁵ Jf. *ibid.*, 46–7.

²⁶ Hall, *Cultural Studies* 1983, 161.

STUART HALL SOM KRITISK TEORETIKER

Perry Anderson medgir at Halls analyse av det britiske sosialdemokratiets «organiske krise» på 1970-tallet, og av den fremvoksende thatcherismen, fortsatt er å anse som «det mest klarsynte enkeltteksempelet på en gramsciansk analyse av et bestemt samfunn i historien».²⁷ Dette er imidlertid hos Anderson bare innledningen til det som i realiteten er en kritikk av hvordan Hall, Laclau og Mouffe forstår og anvender Gramsci. Anderson innvender mot Hall, Laclau og Mouffe at Gramscis hegemonibegrep i realiteten er *polyvalent* (at det har flere betydninger), at det ikke bare handler om (fredelig) generering av folkelig oppslutning, men også bruk av makt, tvang og vold.²⁸ De militære begrepene Gramsci anvender seg av i sine fengselsdagbøker skal ifølge Anderson forstås både metaforisk og bokstavelig – ikke *bare* metaforisk, slik det ifølge Anderson er en tendens til hos Hall og Mouffe.

Spørsmålet her er imidlertid om ikke Anderson, i vel så stor grad som Hall og Mouffe, tar Gramsci til inntekt for sin egen posisjon.²⁹ Anderson medgir da også at i Gramscis fengselsdagbøker innbefatter hegemonibegrepet ikke bruk av voldsmakt, men han argumenterer for at det var både opplagt og underforstått blant kommunister i Gramscis generasjon at det også handlet om voldsmakt.³⁰

Anderson er også sterkt kritisk til det han mener er Hall, Laclau og Mouffes manglende inkorporering av Gramscis insistering på betydningen av en «nasjonal-folkelig» vilje og kultur. For Anderson blir resultatet av dette en «strategi uten en topografi», altså en strategi som både er ahistorisk og altfor abstrakt.³¹

Anderson er også sterkt kritisk til det han mener er en for sterk vektlegging av diskursive maktkonstruksjoner og kulturelle snarere enn materielle årsaker til bevissthet og handling hos Hall og Laclau. Han mener at dette dels skyldes innflytelsen fra den fremvoksende poststrukturalismen på 1970- og 80-tallet. Her er det imidlertid på sin plass å nevne at Halls misnøye med den mer mate-

²⁷ Se Anderson, *The H-Word*, 86.

²⁸ *Ibid.*, 23.

²⁹ For en kritikk av Andersons militante og realpolitiske lesninger av Gramsci, se Bruce Robbins, «The Long Goodbye: The Realism of Perry Anderson», i *The Nation* 8. mai 2018.

³⁰ Anderson, *The H-Word*, 21.

³¹ *Ibid.*, 90, 96 og 98. Den siste anklagen fra Andersons side retter seg særlig mot Laclau og Mouffe, hvis analyser, i motsetning til Halls analyser av thatcherismen, i tiltakende grad skulle bli abstrakte og frakoblet konkrete historiske og samtidige eksempler.

SINDRE BANGSTAD

realistisk og deterministisk orienterte marxismen som Anderson representerer, og spirene til hans vending mot det kulturelle og diskursive feltet, kan spores tilbake til midten av 1950-tallet.

Thatcherismen som «autoritær populisme»

Hall innleder sitt banebrytende essay «The Great Moving Right Show» med å konstatere at «ingen som på fullt alvor er opptatt av politiske strategier i den nåværende situasjonen, kan tillate seg å overse at pendelen har svingt til høyre». ³² Dette er særlig rettet mot de delene av den britiske venstresiden som ikke innså at fremveksten av thatcherismen innebar et skifte i de politiske konjunktorene og klassealliansene av monumental og langvarig betydning. «Det vi må forklare», skriver Hall, «er en bevegelse i retning av 'autoritær populisme' – et eksepsjonelt uttrykk for den kapitalistiske staten – som, ulikt klassisk fascisme, har bevart de fleste (om enn ikke alle) formelle representative institusjonene intakt, samtidig som den har lyktes i å skape rundt seg selv en aktiv folkelig tilslutning». ³³

Begrepet «autoritær populisme» er ikke Halls eget; det hadde på dette tidspunktet lenge vært brukt av latin-amerikanske akademikere som betegnelse på regimene til Juan Peron (1946–55 og 1973–74) i Argentina og Getulio Vargas (1937–45 og 1951–54) i Brasil. ³⁴ Hall oppgir selv at inspirasjonen til hans begrep var Nico Poulantzas bok *State, Power, Socialism* fra 1978 og Ernesto Laclaus *Politics and Ideology in Marxist Theory* fra 1977. ³⁵ Denne bevegelsen og dette skiftet representerte for Hall «et avgjørende skifte i hegemoniets balanse» som «innebærer en slående svekkelse av demokratiske former og initiativer, men ikke at disse suspenderes». ³⁶ Høyreskiftet under Thatcher er ikke krisen, men et svar på krisen. (Det er imidlertid verdt å understreke at Hall understreket at begrepet «autoritær populisme» ikke var ment som en «generell forklaring på thatcherismen».) ³⁷

³² Hall, i *Selected Political Writings*, 172.

³³ Ibid.

³⁴ Takk til Marc Edelman for denne opplysningen.

³⁵ For dette, se Stuart Hall, «Authoritarian populism: A Reply to Jessop et. al.», i *New Left Review* I/151, 1985, 115 og 122.

³⁶ Hall, *Selected Political Writings*, 174–5.

³⁷ Hall, «Authoritarian populism: A Reply to Jessop et. al.», 116.

STUART HALL SOM KRITISK TEORETIKER

Vilkårene som la grunnlaget for thatcherismen, sporer Hall tilbake til 1960-tallets industrielle og økonomiske svekkelse, som rev grunnen under britiske sosialdemokraters forsøk på å etablere grunnlaget for en ny sosial blokk under Harold Wilson i 1964, som endte i økonomisk resesjon fra slutten av 1960-tallet og som vedvarte gjennom hele 1970-tallet, da den førte til økonomisk resesjon og økt arbeidsledighet under Labour-regjeringene fra 1974 til 1979. Men vilkårene skyldtes også endringer i det ideologiske feltet, hvor de radikale bevegelsene på 1960- og 70-tallet, og særlig 1968-opprøret, skapte grunnlaget for noen av den radikale høyresidens viktigste saker: lov og orden, behovet for sosial orden og disiplin, redselen for et fremskridende sosialt anarki, og for at Storbritannia skulle være «truet innenfra» av «fremmede mørke elementer».³⁸

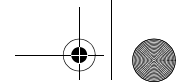
Den radikale høyresiden som Thatcher representerte, tok del i en kamp om hegemoniet med både sosialdemokrater og mer moderate konservative krefter. Utfallet av denne kampen ble at den tidligere formen for politisk konsensus, hvor sosialdemokratene var den ledende kraften, forvitret. Det ble sluppet løs politiske krefter på den britiske høyresiden som hadde vært holdt i tøylar gjennom hele etterkrigstiden. Den britiske venstresiden er på ingen måte uten skyld i dette. Ifølge Hall har dette funnet sted delvis fordi sosialdemokrater med regjeringsmakt «er forpliktet på å finne løsninger på krisen som kan vinne støtte fra viktige deler av kapitalen, gitt at deres løsninger er rammet inn av slike begrensninger».³⁹ Også konservative britiske medier påtok seg i denne situasjonen «det kritiske ideologiske arbeidet med å skape en populistisk ‘sunn fornuft’ som understøttet thatcherismen».⁴⁰ Et resultat av dette var at den sosialdemokratiske staten i økende grad ble erfart av vanlige arbeidere som en mektig byråkratisk inntrenger i deres liv.

Hall argumenterer også for at den konservative parlamentspolitikeren og litteraturprofessoren Enoch Powell var en sentral aktør i det konservative ideologiske arbeidet som la grunnen for Thatcher. Det var Powell som med sin «Rivers of Blood»-tale i 1968 etablerte de retoriske sammenhengene mellom temaer som «rase», innvandring og innvandringskontroll, og forestillingene om den britiske nasjonen, det britiske folk og den angivelig forstående ødeleggelsen av det britiske folket. Selv om den høyre-radikale Powell tapte slaget om

³⁸ Hall, *Selected Political Writings*, s. 176.

³⁹ *Ibid.*, 178.

⁴⁰ *Ibid.*, 180.

SINDRE BANGSTAD

makten i det konservative partiet, argumenterer Hall for at «powellismen» på sikt vant den ideologiske kampen.⁴¹

Det som ifølge Hall gjør thatcherismens ideologiske forestillinger så populære og virkningsfulle, er at «de gjør krav på praksis, former den, er innskrevet i praksisens materialitet». De bidrar til å endre «selve karakteren til terrenget i hvilket ulike kamper finner sted, og har ringvirkninger for disse kampene». De bidrar med andre ord i økende grad til å definere «det konjekturrelle», en innsikt som ifølge Hall må være utgangspunktet for enhver effektiv motstand mot thatcherismen.⁴² At Halls analyser av thatcherismens «longue duree» og etterliv i Tony Blairs nyliberale «New Labour», og den langvarige «organiske krisen» i det britiske sosialdemokratiet, snart førti år etter fortsatt er relevante, taler blant annet Richard Seymours Hall-inspirerte analyse av fenomenet Jeremy Corbyn sitt tydelige språk om.⁴³ Denne sosialdemokratiske legitimeringskrisen er på ingen måte begrenset til Storbritannia, men har de siste tiårene gjort seg gjeldende over hele Europa, inkludert i Norge og Norden, og er en krise som blant annet kommer til uttrykk i dramatisk synkende velgeroppslutning for de en gang hegemoniske sosialdemokratiske partiene.

«Rase», rasisme og etnisitet

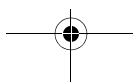
Stuart Halls arbeider har hatt stor innflytelse på studier av rasisme, diskriminering og etnisitet innenfor en rekke fagfelt. I essayet «Racism and reaction», først publisert i 1978, og også i andre tekster om temaet, understreker Hall at utviklingen av en spesifikk form for britisk rasisme i etterkrigstiden begynner med en grunnleggende historisk glemsel om den intime forbindelsen mellom rasisme og britisk kolonialisme på 1950-tallet.⁴⁴ Det innebar også en fortregning av de nære forbindelsene mellom Storbritannia og det indo-pakistanske subkontinentet og Karibien på et tidspunkt da avkolonialiseringen og en betydelig innvandring fra nettopp disse tidligere koloniene begynte å gjøre seg gjeldende.

⁴¹ Ibid., 185.

⁴² Ibid., 186.

⁴³ Jf. Richard Seymour, *Corbyn. The Strange Rebirth of Radical Politics*, 2. utgave. London og New York: Verso 2017.

⁴⁴ Hall, *Selected Political Writings*, 145.

STUART HALL SOM KRITISK TEORETIKER

Disse forbindelsene er, med Halls talende uttrykk, «i sukkeret som du rører rundt i tekoppen; i årene til den berømte britiske ‘søte tannen’; i tebladene på bunnen av den neste ‘britiske’ kopp te».⁴⁵ Han påpeker at denne «tendensen til å løsrive ‘rase’ fra den interne dynamikken i det britiske samfunnet, og å undertrykke dets historie» ikke er forbeholdt den politiske høyresiden. Den «liberale venstresiden» er likeså skyldig i «å unnlate å referere til Storbritannias imperialisistiske og kolonialistiske fortid». Denne glemselen og fortregningen av egen kolonihistorie innebærer at rasismen kan fornektet og eksternaliseres – den er ikke lenger å anse som en del av hva og hvem britene er, men isteden noe fremmed.⁴⁶

Hall er i dette essayet også klinkende klar på at rasisme langt fra skal forstås som noe «naturlig» eller «permanent», verken i menneskets natur eller i ulike samfunn. Rasisme fremtrer i ulike, historisk spesifikke former. Vi bør følgelig snakke om «rasismer» snarere enn om rasisme. Selv om rasismen trekker veksel på kulturelle og ideologiske rester fra tidligere historiske faser, er rasismen alltid noe som må forstås ut fra samtidige, og ikke fortidige, vilkår i et samfunn.

At rasisme utgjorde en del av den britiske populismen, mener Hall å kunne finne dokumentasjon på i valgkampanjen til den konservative Tory-kandidaten Peter Griffiths. Griffiths vant et parlamentssete i Smethwick i 1964 med valgkampslagordet «If you want a nigger for a neighbour, vote Labour».⁴⁷ Griffiths valgkampanje var den første i etterkrigstiden som hadde innvandring av svarte til Storbritannia som sitt sentrale tema, og for Hall er han en forløper til både Powell og thatcherismen generelt. Som Richard Seymour har påpekt i sin Hall-inspirerte analyse av dette, viste powellismen og thatcherismen for britiske konservative at «ideomet om ‘det frie markedet’ bare kunne oppnå folkelig tilslutning hvis det var knyttet til et ‘rasemessig backlash’».⁴⁸ Hall avslutter sitt essay med å understreke at rasismen har «sin forankring i virkelige, materielle vilkår» og vokser frem «på bakgrunn av de konkrete problemene til ulike klasser og grupper i samfunnet». Rasisme representerer for Hall «det ideologiske forsøket på å konstruere disse forholdene, motsetningene og problemene på en slik måte at de kan gjøres noe med og avledes på samme tid».⁴⁹

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Jf. Ibid., 143–44.

⁴⁷ Sitert fra Richard Seymour, *Corbyn. The Strange Rebirth of Radical Politics*, 119.

⁴⁸ Ibid., 125.

⁴⁹ Hall, *Selected Political Writings*, 156.

SINDRE BANGSTAD

Halls kritikk er nok en gang rettet mot de delene av den radikale venstresiden som avgrenser rasismen til noe som hører til blant «den herskende klassen». Hall understreker med andre ord at man må ta utgangspunkt i vanlige arbeiderfolks konkrete utfordringer i hverdagen. Rasismen er ikke uttrykk for en «falsk bevissthet» i arbeiderklassen.

«Rase» som en «flytende signifikant»

Hall er blant annet kjent for å ha utarbeidet en forståelse av «rase» som en «flytende signifikant» [*floating signifier*]. Dette uttrykket henspiller selvsagt på Saussure, og poenget er at «rase» alltid er historisk og sosialt konstruert og situert. Såkalt «rasetenkning» kan derfor fremtre i høyst ulike former. «Rase» henviser ikke til noe «reelt» eller biologisk gitt, men er en «common-sensisk» kategori som folk bruker (og misbraker) til å forstå verden med i ulike sosiale og historiske sammenhenger.⁵⁰

Hall argumenterer faktisk mot en oppfatning om at forskere må slutte å henvise til «rase», siden «raser» faktisk ikke eksisterer i noen (samfunns-)vitenskapelig forstand. «Rase er i denne forstand hjørnesteinen i et hierarkisk system som produserer forskjeller», skriver Hall.⁵¹ Og videre: «Jeg vil insistere på at rasismen, så hatefull som den enn kan være som et historisk faktum, like fullt også er et *meningssystem*, eller en måte å organisere og meningsfullt klassifisere verden på.»⁵² Dette er grunnen til at «genetiske, biologiske og fysiologiske definisjoner av rase lever i beste velgående i de commonsensiske diskursene vi alle anvender oss av».⁵³ Oppdelingen av verden i «raser» «overskrider» i denne forstand «den vitenskapelige definisjonen».⁵⁴ Det er hos Hall snakk om at

⁵⁰ I Halls posthumt utgitte *The Fateful Triangle* fra 2017 er begrepet «flytende signifikant» [*floating signifier*] i stor grad erstattet med begrepet «glidende signifikant» [*sliding signifier*]. Det er litt uklart utfra teksten hvorvidt det er Hall selv som har endret begrepsbruken eller om det er redaktøren Kobena Mercer som har endret den. Imidlertid er det underliggende forholdet disse begrepene er ment å beskrive, nokså likt, og de fungerer som mer eller mindre utbyttbare begreper i teksten. [Takk til Garth Dale, Gavan Titley og Mark J. Smith for kommentarer til dette punktet.]

⁵¹ Stuart Hall, *The Fateful Triangle. Race, Ethnicity, Nation*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 2017, 33.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid., 36.

⁵⁴ Ibid., 37.

STUART HALL SOM KRITISK TEORETIKER

«rasisme» er et «kunnskapsregime» i Foucaults forstand, eller med andre ord et regime som genererer sine egne «sannheter», uavhengig av hva vitenskapen måtte tro og mene. Som forskere må vi bestrebe oss på å forstå hvorfor og hvordan «raseklassifikasjonssystemer opprettholdes», ifølge Hall.⁵⁵

Disse oppfatningene er ment som en kritikk av den liberale ghanesisk-amerikanske filosofen Kwame Anthony Appiah, som i en artikkel fra 1986 stiller seg sterkt kritisk til at W. E. B. Du Bois fastholdt et begrep om «rase» i sine arbeider, til tross for at han i sine senere år var fullt på det rene med at «rase» ikke eksisterte i noen egentlig vitenskapelig forstand.⁵⁶ Halls poeng er at selv om «rase» ikke kan sies å eksistere i noen vitenskapelig forstand, så er «rase» virkelig nok i sine konsekvenser for dem som rammes av common sensiske oppfatninger basert på at det eksisterer «raser».

Hall og «identitetspolitikken»

Mot den dekonstruksjonistiske og anti-essensialistiske orienteringen i enkelte former for poststrukturalistisk tenkning på 1970- og 80-tallet argumenterer Hall for at vi som menneskelige aktører «alle kommer fra et eller annet sted – om det enn bare skulle være et 'forestilt felleskap' – og at vi alle trenger en opplevelse av identifikasjon og tilhørighet».⁵⁷ Enkelte varianter av en post-strukturalistisk forestilling om «fritt-flytende nomadiske subjekter» er altså noe Hall stiller seg klart avvisende til.⁵⁸ I et nyansert forsvar for begrepet postkolonialitet mot kritikere som mener begrepet er blitt så utflytende, uklart, instrumentelt og universaliserende at man like godt kan klare seg uten det, advarer Hall mot «å falle inn i en lekende dekonstruksjonisme eller i fantasien om en maktesløs utopi om forskjeller».⁵⁹

⁵⁵ Ibid., 43.

⁵⁶ Hall henviser til Kwame Anthony Appiah, «The Uncompleted Argument: Du Bois and the Illusion of Race», i Henry Louis Gates Jr. (red.), «Race», *Writing and Difference*. Chicago og London: University of Chicago Press 1986.

⁵⁷ Formuleringen her er hentet fra Stuart Hall, «The Meaning of New Times», i *Selected Political Writings*, 264.

⁵⁸ Hall, *The Fateful Triangle*, 128.

⁵⁹ Stuart Hall, «When was 'the postcolonial'? Thinking at the Limit», i Iain Chambers og Lidia Curti (red.), *The Postcolonial Question. Common Skies, Divided Horizons*. London: Routledge 1995.

SINDRE BANGSTAD

Identiteter handler for Hall ikke om essenser, men om posisjoner, og en «identitetspolitikk [...] som ikke kan ha noen garanti i en uproblematisk, transcendent lov om opprinnelser, vil følgelig også alltid finnes».⁶⁰ Hall ser *identifiseringsprosesser* som det sentrale ved identiteter. Som menneskelige aktører «tar vi opp identitetsposisjoner», og «identitet er altså ikke en fiksert essens», nettopp «fordi identifisering i denne forstand aldri er fullført, alltid er i utvikling».⁶¹ Det betyr også, som James Clifford ganske riktig påpeker, at vi som menneskelige aktører bare kan handle effektivt i felleskap når vi kan finne støtte i sosiale og historiske former for tilknytning.⁶²

Så kritisk som Hall altså er til essensialisert tenkning om identitet, betyr dette altså at han ikke stiller seg blankt avvisende til det som etter hvert er blitt betegnet som «identitetspolitikk». Vi er som menneskelige aktører alle avhengige av å kunne tale fra bestemte steder og ut fra bestemte erfaringer, og en «strategisk essensialisme» kan derfor være ytterst nødvendig. Ut fra den samme logikken argumenterer Hall i et essay fra 1988, «The Meaning of New Times», at «venstresiden ikke bør frykte den overraskende tilbakevendingen av etnisitet», fordi «etnisitet, selv om den fortsatt på mange steder representerer en overraskende motstandsdyktig og reaksjonær kraft, så blir de *nye* formene for etnisitet artikulert politisk på en annen måte».⁶³ Etnisitet er for Hall i siste halvdel av det 20. århundret å forstå som del av en «rekonfigurering» hvorved «forskjeller er blitt omformet og aktivt omfavnet i prosessen som et utgangspunkt for positiv og bekreftende identifisering mellom de undertrykte og de ekskluderte».⁶⁴

Det er tydelig at Halls positivt nyanserende holdning til spørsmålet blant annet er motivert av en postkolonial logikk, der mobiliseringer på bakgrunn av essensialiserte identiteter og etnisitetsforståelser blant de dominerte må forstås som en forutsetning for politisk kamp mot kolonialismen. Halls analyser av nasjonalisme følger det samme sporet. Nasjoner er ifølge Hall å forstå som *symbolske og forestilte felleskap*, snarere enn som attributter vi som mennesker er født med, men de moderne kulturelle identitetene som vokser ut av den histo-

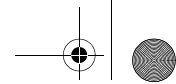
⁶⁰ Hall, *The Fateful Triangle*, 130.

⁶¹ Ibid., 127.

⁶² Se James Clifford, «Taking Identity Politics Seriously», i Paul Gilroy, Lawrence Grossberg og Angela McRobbie (red.), *Without Guarantees. Essays in Honour of Stuart Hall*, 96.

⁶³ Hall, «The Meaning of New Times», 264.

⁶⁴ Hall, *The Fateful Triangle*, 132.

STUART HALL SOM KRITISK TEORETIKER

riske konstruksjonen av nasjonen, oppleves ikke av den grunn som mindre meningsfulle.

Inspirert av blant andre Paul Gilroy og Martin Barker, som i sine analyser vektla det historiske skiftet fra (diskrediterte) biologiske former for rasisme til kulturell rasisme, understreker Hall at rasismen nå uttrykker seg i form av en forestilling om nasjonen som et «enhetlig kulturelt felleskap som er homogent i sin hvithet, men like fullt endeløst sårbart for angrep fra indre og ytre fiender». ⁶⁵ Men på samme måte som Hall er ambivalent med hensyn til «etnisitet» og de identifiseringer som kan knyttes til det, er han også ambivalent til «nasjonen» og identifiseringer som kan knyttes til den. For «nasjon har, i likhet med etnisitet, ingen nødvendig politisk tilhørighet». Den er ikke nødvendig eller uløselig knyttet til høyreorientert politikk. «Nasjonalismen har også tidvis spilt en progressiv politisk rolle, med de nasjonale frigjøringsbevegelsene som vokste ut av antikolonialismen i Afrika og Asia, som et fremtredende eksempel», skriver Hall. ⁶⁶

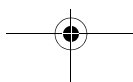
Hall og Karibien

Stuart Hall levde hele sitt liv med en ambivalens i forhold til sin egen karibiske bakgrunn. Som Halls mangeårige venn og akademiske kollega David Scott har bemerket, var imidlertid det «karibiske problemfeltet» noe som stod sentralt gjennom det meste av Halls forfatterskap. Hall skriver selv at «interessen for det karibiske og interessen for rase» aldri forsvant for ham, selv om det ikke alltid var «den mest fremtredende og synlige delen av hans arbeid». ⁶⁷ Hall oppgir selv at hans konfliktfylte forhold til egen familie og beslutningen om å etablere seg med familie i Storbritannia førte til at han på 1960-tallet i liten grad besøkte fødelandet Jamaica. Dette endret seg imidlertid på 1970-tallet, da han ansporet av de omfattende sosiale, kulturelle og politiske endringene på Jamaica, som blant annet medførte en økt verdsettelse av svarte jamaicaneres kultur og språk, følte seg langt mer komfortabel i hjemlandet. I et essay om kreolisering, som første gang ble publisert i 2003, bemerker Hall at hans hjemland Jamaica på

⁶⁵ Ibid., 154.

⁶⁶ Ibid., 158

⁶⁷ Stuart Hall, «Politics, Contingency, Strategy: An Interview with David Scott», i *Essential Essays volume 2*, redigert av David Morley. Durham og London: Duke University Press 2019, 225.

SINDRE BANGSTAD

1960- og 70-tallet, som en konsekvens av avkoloniseringen, gjennomgikk en veritabel kulturell revolusjon som innebar at «den afrikanske tilstedeværelsen», som «inntil ganske nylig hadde vært nærmest umulig å høre i Karibien på sine egne vilkår» ble «gjenoppdaget» og «gjorde stedet til et for første gang selvbevisst 'svart samfunn'».

Denne kulturelle revolusjonen representerte for Hall «et avgjørende, dramatisk og epokegjørende skifte fra den europeiske til den afrikanske polen». Hall ser selv «rastafarianismen og dens mange uttrykksformer» som noe av en «motor for denne kulturelle revolusjonen» på Jamaica og i det mer omfattende anglofone Karibien.⁶⁸ Som svar på spørsmålet om i hvilken grad han overhodet kan betrakte seg selv som en «karibisk intellektuell», bemerker Hall selv at han er «karibier i den mest banale forstand, nemlig i den forstand at han er født her», men at han i sin gjennomtenkning av andre problemstillinger på helt andre steder «alltid har gjort dette gjennom det jeg bare kan karakterisere som 'prismet som knytter seg til min karibiske dannelselse'». ⁶⁹ Like fullt er og forblir det noe av et paradoks at Hall, i motsetning til et av sine intellektuelle forbilder, CLR James, som i likhet med Hall tilbragte store deler av sitt liv og sin akademiske karriere utenfor Karibien, aldri ble kanonisert som en «karibisk tenker». Det innebar også at Halls innflytelse på den karibiske marxistiske tenkningen på 1960- og 70-tallet var marginal.

En viktig begivenhet for Halls forsoning med Karibien var en konferanse om karibisk kultur som ble arrangert ved Det samfunnsvitenskapelige fakultetet ved University of the West Indies i Mona i mars 1996. På denne konferansen deltok Hall sammen med andre sentrale karibiskfødte intellektuelle som George Lamming og Edward Kamau Brathwaite.

Et annet sentralt omdreingspunkt er Halls vennskap med den jamaicanskfødte antropologen David Scott. Da Scott i 1997 lanserte sitt tidsskrift for karibiske studier på Duke University Press med tittelen *Small Axe*, var det blant annet med et intervju med Stuart Hall som forsøker å re-situere ham som en «karibisk tenker og intellektuell».

⁶⁸ Jf. Stuart Hall, «Creolité and the Process of Creolization», i Encarnación Gutiérrez Rodríguez og Shirley Anne Tate (red.), *Creolizing Europe. Legacies and Transformations*. Liverpool: Liverpool University Press 2015.

⁶⁹ Stuart Hall, «Through the Prism of an Intellectual Life», i *Essential Essays, volume 2: Identity And Diaspora*, redigert av David Morley. Durham og London: Duke University Press 2019, 305.

STUART HALL SOM KRITISK TEORETIKER

Et tredje og siste omdreiningspunkt var en konferanse til ære for Stuart Hall holdt ved Centre For Caribbean Thought i Mona, Jamaica i 2004, hvor Hall selv deltok.

Så hvilken rolle spiller så det «karibiske problemfeltet» i Halls arbeider fra 1990-tallet og fremover? Et tidlig uttrykk for dette finner vi i et essay som første gang ble publisert i 1990.⁷⁰ Essayet har bakgrunn i Halls første besøk i det fransktalende Karibien – i form av et besøk på den franske øystaten Martinique få år tidligere. De to sentrale fransk-karibiske intellektuelle som hadde sin bakgrunn fra Martinique, var Frantz Fanon og Aime Césaire, og i dette essayet reflekterer også Hall over deres arbeider. Det første Hall observerer i Martinique, er heterogeniteten i den karibiske historiske erfaringen, en heterogenitet som på svært fundamentale måter skiller ikke bare det fransk-karibiske kulturområdet og det anglo-karibiske kulturområdet, men også de ulike øystatene i Karibien innenfor de respektive kulturområdene.

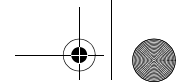
Halls utgangspunkt i dette essayet er Frantz Fanons diskusjon i *Jordens for-dømte* av det psykologiske behovet blant de koloniserte for å svare på kolonialismens de-humanisering med et narrativ om en gylden fortid. Skjønt dette er en forståelig reaksjon, er det verken for Fanon eller Hall noen løsning. Det finnes i siste instans ikke noe slikt som «en erfaring, en identitet» uten «en anerkjennelse av den andre siden, nemlig bruddene og diskontinuitetene som nettopp utgjør Karibiens 'unike karakter'». Som i Karibien som andre steder: «Kulturelle identiteter handler vel så mye om 'å bli' som 'å være'», «de undergår kontinuerlig endring» og er «ikke noe som allerede eksisterer, noe som overskrider tid, historie og kultur».⁷¹ Den nye verdens «vi» kan altså ikke være et «Afrika som vi må vende tilbake til», for det eneste «Afrika» som eksisterer og kan eksistere, er for Hall «det Afrika har blitt til i den nye verden; det vi har gjort 'Afrika' til; 'Afrika' slik vi gjenforteller det i politikk, minner og begjær».⁷²

I et senere essay om kreolisering fra 2003 tar Hall utgangspunkt i arbeidene til sentrale karibiske intellektuelle som Eduoard Glissant, Edward Kamau Braithwaite og Derek Walcott og fremhever nettopp den fundamentale kulturelle, sosiale og språklige blandingen snarere enn renheten som preger de kari-

⁷⁰ Stuart Hall, «Cultural Identity and Diaspora», i Jonathan Rutherford (red.), *Identity. Community, Culture, Difference*. London: Lawrence & Wishart 1990.

⁷¹ Ibid., 226.

⁷² Ibid., 232.

SINDRE BANGSTAD

biske «kontaktsonene». Hall stiller seg imidlertid reservert til et argument som mange har hevdet, i tråd med Glissants oppfatninger, om at kreolisering skulle være et globalt generaliserbart begrep som understreker betydningen av å tenke ut fra konkrete samfunnsmessige og politiske kontekster.⁷³

En Hall for vår tid

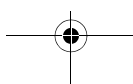
Fokuset i denne artikkelen har vært Halls bidrag til politisk teori, kulturstudier, og til analysen av «rase», rasisme og etnisitet. Halls virke som akademiker, offentlig intellektuell og aktivist var knyttet til et ønske om å utarbeide en marxistisk inspirert analyse i og for nye tider. Hall var opptatt av det kontingente og skiftende i politiske, økonomiske og sosiale utviklingsprosesser. Han var motstander av «teori for teoriens egen skyld» og ville følgelig sannsynligvis ha vært skeptisk til den utviklingen i retning av abstrakt teoretisering framkøbet empiriske undersøkelser som har preget den disiplinen han selv i så sterk grad bidro til å forme på 1960- og 70-tallet, nemlig «Cultural Studies».

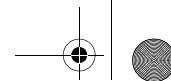
Han understreker også betydningen av at kulturstudier blir til som et resultat av kollektivt intellektuelt arbeid, snarere enn av individuelle innsatser. Det paradoksale er imidlertid at selv om Halls analyser i stor grad er utviklet som responser på konkrete utviklingstrekk og hendelser i hans egen tid, så peker hans analyser langt utover hans egen samtid og inn i nåtidens polariserte og fragmenterte verden. Det er en av mange grunner til at vi fortsatt bør lese og å la oss inspirere til kritisk tenkning av Stuart Hall. Så vi avslutter der vi startet, med Halls tanker om hva en kritisk intellektuell praksis i og for vår tid bør være, fra et essay basert på en forelesning Hall først holdt ved University of the West Indies i Mona, Jamaica, i 2004.

Jeg mener absolutt at det er påkrevd av intellektuelle at de taler en form for sannhet. Kanskje ikke sannhet med en stor S, men uansett, en form for sannhet, den beste sannheten de vet om eller oppdager – å tale denne sannheten til makten. Å ta ansvar, som kan være ubehagelig og som ikke er en garanti for suksess, for at man har talt slik. Å ta ansvar for å tale denne sannheten til videre grupper av folk enn de som bare er involvert i ideenes liv som yrkesutøvere. Å tale denne sannheten også utenfor akademiske kretser. Men å tale denne sannheten i dens fulle kompleksitet.⁷⁴

⁷³ Se Stuart Hall, «Creolité and the Process of Creolization», 12, 15 og 25.

⁷⁴ Hall, «Through the Prism of an Intellectual Life», 322.

STUART HALL SOM KRITISK TEORETIKER

Om artikkelen

Jeg ønsker å takke Gavan Titley, Alana Lentin, Gareth Dale, Mark J. Smith, Marc Edelman og Mariel Aguilar Stølen foruten *Agoras* refereeer for kommentarer til denne artikkelen.

